

4. *Забродский В.* Теоретические основы оценки экономической безопасности отрасли и фирмы / Забродский В. Капустин Н // Бизнес-информ. — 1999. — №15—16. — С. 35—37.

5. *Зубок М.І.* Безпека підприємницької діяльності: Нормативно-правові документи комерційного підприємства, банку / Зубок М.І., Зубок Р.М. — К.: Истина, 2004. — С. 161.

6. *Капітула С. В.* Економічні методи управління економічною безпекою підприємства / С. В. Капітула, Р. В. Короленко // Економіка: проблеми теорії та практики: Зб. наук. праць. — Т. IV. — № 196. — 2004.

7. *Нагорна І.І.* Оцінка стійкої економічної безпеки промислового підприємства / Нагорна І.І. // Економічний простор. — 2008. — №19. — С. 243—255.

8. Основы экономической безопасности. (Государство, регион, предприятие, личность) / Под ред. Е.А. Олейникова. — М., 1997. — 288 с.

9. *Соломянюк Н.М.* Економічна безпека підприємства та критерії її оцінки / Н.М.Соломянюк // Харчова промисловість. — 2008. — №7. — С. 175—177.

10. *Циглик І.І., Паневник Т.М.* Економічна безпека підприємства в системі внутрішнього економічного механізму // Економіка, фінанси, право. — №12. — 2004. — С. 3—5.

Стаття надійшла до редакції 15.10.2010.

УДК: 615.012:330.141.1(477)

С.М.Щегель, аспірантка
кафедри «Економіка підприємств»
ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»

ПРОГРАМА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ ФАРМАЦЕВТИЧНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ

Анотація. У статті проаналізовано макро- та мікрофактори, які обумовлюють інноваційний розвиток вітчизняних фармацевтичних підприємств. На основі аналізу складено програму забезпечення інноваційного розвитку шести фармпідприємств, які було обрано базою дослідження. Запропоновано низку заходів, які розраховані для реалізації у короткостроковому, середньостроковому та довгостроковому періодах.

Аннотация. В статье анализируются макро- и микрофакторы, которые обуславливают инновационное развитие украинских фармацевтических предприятий. На базе проведенного анализа составлена программа действий по обеспечению инновационного развития шести фармпредприятий, которые были выбраны базой исследования. В разработанной автором программе предложено ряд мероприятий рассчитанных на реализацию в краткосрочном, среднесрочном и в долгосрочном периодах.

Summary. Examined a question of Ukrainian pharmacy enterprises innovative development. National measures and activity analysis were made. On the base of the analysis the action program was written. The program includes short-term, medium-term and long-term activities.

КЛЮЧОВІ СЛОВА. Інноваційний розвиток, фармацевтичні підприємства, державна політика, міжнародні стандарти якості, гармонізація, програма заходів.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА. Инновационное развитие, фармацевтические предприятия, государственная политика, международные стандарты качества, гармонизация, программа действий.

KEYWORDS. Intellectual development, pharmaceutical companies, public policy, international quality standards, harmonized standards, action program.

Дана стаття присвячена актуальній проблематиці, оскільки в сучасній економіці конкурентні переваги належать тим суб'єктам підприємницької діяльності, які впроваджують у виробництво передові технології, орієнтуються на високоінтелектуальну працю, слідкують за новітніми досягненнями в галузі досліджень та розробок. Інакше кажучи, панівне положення на ринку визначеної групи товарів займають підприємства, які розглядають інноваційну модель як стратегію власного розвитку.

У попередніх роботах автор дослідила теоретичні засади інноваційної моделі розвитку суб'єктів господарювання, проаналізувала роль держави в зростанні інтелектуального та інноваційного потенціалу вітчизняної економіки та визначила пріоритетні наукоємні галузі. До таких галузей належить фармацевтична промисловість, оскільки вона відіграють важливу стратегічну роль як в економіці України, так і в соціумі. Таким чином, інформаційним об'єктом даного дослідження виступає процес забезпечення інноваційного розвитку підприємств фармацевтичної галузі. Базою дослідження виступають наступні вітчизняні фармпідприємства: ЗАТ НВЦ «Борщагівський хіміко-фармацевтичний завод», АТВТ «Галичфарм», ДП Львівдіалік ДАК Укрмедпром, АТ «Стома», ТОВ «НВ фармацевтична компанія «СІМ», ТОВ «Мікрофарм». Усі компанії входять до переліку інноваційно активних підприємств та репрезентують український ринок фармвиробників.

Питанню інноваційного розвитку присвячені праці вітчизняних та іноземних учених, таких як В.М. Геєць, М.С. Данько, А.С. Гальчинський, І. В. Новікова, В. П. Семиноженко, О.В. Савчук, Б. Маліцький, О. Попович, М. Е. Сорокін, С. Г. Поляков, С.Ю. Глаз'єв, С. Фокін, М. С. Абібуллаєв, Р.А. Косенков, В. Лазонік, К.М. Крістенсен, М. Рейнор, М. Портер та ін. А в роботах таких дослідників, як З.М. Мнушко, Т.М. Розсоха, Д.С. Волох, В.А. Загорій,

М.С. Пономаренко, В.М. Толочко, М.М. Слободянюк, А.В. Кабачна висвітлюються окремі теоретичні і практичні аспекти організації й управління інноваційною діяльністю у фармацевтичній галузі. Разом з тим, у галузі фармації залишається ряд питань, які потребують більш детального дослідження та вирішення. Серед таких питань можна виділити проблеми державного підтримки галузі, формування відповідного до ринкових умов дієвого механізму стимулювання інноваційно-інвестиційного розвитку фармацевтичного виробництва, збільшення джерел фінансового забезпечення інноваційних процесів на фармпідприємствах, нарощування інтелектуального потенціалу, формування виробниками, дослідницькими інститутами, відповідними державними структурами «кластеру знань». Вищезазначені проблеми визначили напрямки нашого дослідження та обумовили його актуальність.

Об'єднавши надбання і досвід попередників та провівши власне дослідження ми поставили за мету розробити програму заходів для кожного з шести обраних підприємств, виконання якої забезпечило б їхній інноваційний розвиток.

Діяльність фармпідприємств залежить від багатьох чинників, як ендо-, так і екзогенних. До зовнішніх чинників, що великою мірою впливають на розвиток підприємств можна віднести державну політику, стосовно підтримки інноваційного розвитку економіки. Таким чином, перш за все, необхідно з'ясувати даний аспект. Отримана інформація стане підґрунтям для складання інноваційної програми для обраних підприємств.

У сучасних умовах розвиток інноваційної діяльності розглядається як головний фактор досягнення високої конкурентоспроможності країни формування інтелектуальної економіки. В процесі глобалізації зростає взаємозалежність національних науково-технічних потенціалів усіх розвинених країн, посилюється тенденція їх інтеграції через спільні дослідження і розробки, створення спільних підприємств, стратегічних альянсів, міжнародних консорціумів. У процесі інтелектуалізації економіки зростає роль інтелектуальних ресурсів поряд із зміною традиційних факторів виробництва. Разом з тим, тільки наявності інтелектуальних ресурсів, навіть високоосвічених людських ресурсів та сфери науки ще недостатньо для забезпечення прориву в інноваційному розвитку країни. Можливість такого прориву забезпечується в рамках державної інноваційної політики, спрямованої на формування ефективного механізму включення інтелектуального потенціалу у відтворювальний процес.

Отже, очевидно, що можливість ефективної реалізації в економіці України трансформаційних процесів ринкового характеру у контек-

ті світової глобалізації може забезпечити лише здійснення структурної перебудови економіки країни на основі пріоритетного стратегічного розвитку науки, технологій та впровадження інновацій.

У період активного переходу економіки України до інноваційної моделі розвитку питання ефективного управління інноваціями набувають усе більшої актуальності, що зумовлено, перш за все, тим, що Україна може претендувати на належне місце у світовій спільноті лише за умови ефективного використання досягнень власної інноваційної сфери.

Однією з першочергових проблем, що перешкоджає швидкій побудові інноваційної економіки, є відсутність дієвої законодавчої бази, яка мала б стимулювати розвиток інноваційних структур. Закони, що регламентують наукову і науково-технічну діяльність, є незгодженими і суперечать один одному. Повільними є темпи розгляду та затвердження нових нормативних актів, серед яких проєкти законів України «Про загальні засади створення і функціонування інвестиційних парків», «Про державну підтримку розвитку високих технологій в Україні» та ін.

Особливо актуальним питанням є реформування системи пріоритетних напрямів інноваційного розвитку з урахуванням довгострокових світових і національних тенденцій технологічного розвитку і перспектив науково-технічного прогресу. Українським законодавством передбачено широкий спектр стратегічних пріоритетних напрямів. Так, Законом України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності» на 2003—2013 рр. декларується наявність 8 пріоритетних напрямів, у межах яких є достатньо широкий перелік підрозділів. До пріоритетних напрямів включені «модернізація електростанцій», «високоякісна металургія», «вдосконалення хімічних технологій» та ін., які не мали б бути пріоритетними, якщо Україна прагне конкурувати на світовому ринку не з сировинною, а насамперед з продукцією з високим рівнем доданої вартості. Адже декларуванням таких середньострокових і стратегічних пріоритетів держава закріплює багатокладність економіки. За оцінками Інституту економіки та прогнозування НАН України на початку XXI століття третій технологічний уклад (базова хімія, кольорові метали, важке машинобудування, електротехнічна промисловість, лінії електропередач, будівництво суден) в Україні складав 58 %, четвертий (органічна хімія, штучні матеріали, автомобільна промисловість, будівництво літаків, точне приладобудування, побутова техніка) — 38 %, п'ятий (тонка хімія, мікроелектронні компоненти, оптичні волокна, засоби телекомунікації, обчислювальна техніка, програмне

забезпечення, інформаційні мережі, будівництво роботів, космічна промисловість) — 4 % усього випуску продукції. Тоді як у країнах Західної Європи, Японії і США сьогодні вже утвердилися п'ятий і шостий технологічні уклади, пов'язані з використанням інтегрованих виробничих систем, інформаційних технологій та автоматизацією виробництва.

З нашої точки зору, в Україні слід зосередитися на кількох стратегічних пріоритетах, за рахунок яких можливий серйозний прорив при побудові економіки знань. Зокрема ми вважаємо, з усієї кількості пріоритетів доцільно зберегти три-чотири, в яких Україна має суттєвий «запас міцності» і перспективи розвитку, враховуючи процеси глобалізації. Це високотехнологічне машинобудування, яке включає космічну і авіаційну галузі та медицину, зокрема фармацевтику. З часу розпаду Радянського Союзу Україна втратила значну частину потенціалу цих провідних галузей і, за прогнозами експертів, без здійснення належної державної структурної політики незабаром може втратити залишки своїх переваг у цих сферах.

У реалізації інноваційної політики держави, щодо зазначених пріоритетних напрямків, загальним орієнтиром має стати переорієнтація з прямих методів державного регулювання на непрямі, які є більш ефективними в умовах ринкової економіки та прийняття Україною міжнародних правових норм у сфері державного регулювання економіки. Відповідні інструменти мають зосереджуватися насамперед у сфері податкового регулювання.

Надійним інструментом державної інноваційної політики, що забезпечує зростання конкурентоспроможності національної економіки та ефективний розподіл обмежених бюджетних ресурсів, зарекомендували себе у світовій практиці податкові пільги. Інноваційному оновленню активної частини основних виробничих фондів сприятиме також оптимізація амортизаційних відрахувань, які реінвестуються у власну виробничу базу підприємства. Практика розвинених країн світу свідчить, що застосування диференційованих правил і норм нарахування амортизації може створювати умови для економічного зростання. На жаль, в Україні державна політика щодо амортизаційних нарахувань далека від досконалості та фактично закріплює тенденції до зменшення інвестиційно-інноваційного потенціалу країни. Кошти, призначені на амортизацію, йдуть не на відновлення основного капіталу, а на споживання, ця тенденція має хронічний характер. За різними оцінками, зношеність основних засобів у національній економіці складає від 50 до 70 %.

З викладеного вище можна зробити висновок, що модернізація вітчизняної макроекономічної політики і форм державного регулювання вимагає:

— формування дієвої законодавчої бази у сфері інноваційної діяльності;

— скорочення кількості стратегічних пріоритетів інноваційної діяльності до трьох—чотирьох із збереженням тих, що максимально забезпечені наявним потенціалом країни (виключно галузі п'ятого та шостого технологічних укладів);

— запровадження податкового кредиту на здійснення підприємствами витрат на НДДКР, на придбання устаткування для впровадження нової технології, трансфер технологій;

— формування системи пільгового кредитування науково-інноваційних досліджень;

— вироблення політики і ухвалення відповідної нормативної бази для забезпечення прискореної амортизації для інноваційних підприємств, які належать до пріоритетних напрямків розвитку;

— підвищення ефективності використання коштів державного і місцевого інноваційних фондів та забезпечення повернення інноваційних позик;

— запровадження регіонального механізму реінвестування доходів, одержаних від реалізації інноваційної продукції;

— адаптація нормативно-правової бази України, що регламентує науково-технічну та інноваційну діяльність, до принципів та норм Європейського Союзу, з оволодінням відповідними європейськими важелями інноваційної політики (удосконалення фінансово-правової бази є важливим напрямом розвитку фінансового механізму управління інтелектуальною власністю, спрямованим на забезпечення ефективного захисту прав на об'єкти права інтелектуальної власності та створення умов для підвищення ефективності використання інтелектуальних ресурсів нації).

Реалізація наведених завдань має, на нашу думку, забезпечити якісну модернізацію національної інноваційної системи України, адаптацію її до особливостей сучасного етапу соціально-економічного розвитку, закласти підвалини оволодіння сучасними чинниками конкурентоспроможності національної економіки.

Стосовно інноваційної політики на мікрорівні, сучасна практика стратегічного менеджменту пропонує низку економічних інструментів, що використовуються на макро- та мікрорівні управління інноваційною діяльністю, зумовлюючи вибір тих чи інших форм та засобів реалізації інноваційної стратегії. Під час управління підприємством керівники не повинні недооцінювати роль

об'єктів інтелектуальної власності у загальній системі менеджменту, та мають вміти правильно управляти ними. Виходячи з того, що об'єкти інтелектуальної власності різні за своєю суттю, стратегія управління залежить, певною мірою, від унікальних особливостей того чи іншого об'єкта. Такі особливості повинні неодмінно враховуватися, адже, в умовах жорсткої конкуренції тільки унікальний характер інтелектуальних активів може забезпечити в довготривалому аспекті досить надійні монополні бар'єри для своєї зони отримання стабільних прибутків на ринку.

Ми пропонуємо програму забезпечення інноваційного розвитку фармацевтичних підприємств України (надалі Програма), яка базується на проведеному нами попередньому дослідженні. Програма складається з трьох етапів і містить коротко-, середньо- та довгострокові заходи, які рекомендовані керівництву підприємств до впровадження і які забезпечать інноваційний розвиток підприємства.

Програма представлена автором у формалізованому вигляді (таблиця 1) та більш розгорнутому та детальному-описовому. У таблиці стисло відображено зміст заходів кожного з трьох етапів програми, у третій колонці перелічені підприємства, для яких рекомендовано виконання того чи іншого заходу.

Таблиця 1

**ПРОГРАМА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ
ФАРМАЦЕВТИЧНИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ**

Етап програми	(Рекомендовані/Розроблені) Заходи	Підприємства
1	2	3
Етап I. Заходи, розраховані для здійснення до 2012 року	1. Філософія TQM (Загальне Управління Якістю). Приведення всіх підрозділів підприємства до міжнародних стандартів якості	Галичфарм, Мікрофарм, Стома – завершення; Львівдіалік, Ейм – початок процесу.
	2. Оновлення технічної та технологічної бази	Львівдіалік
	3. Впровадження інноваційних технологій у виробництво	БХФЗ, Галичфарм, Мікрофарм, Ейм, Стома, Львівдіалік
	4. Комп'ютеризація в масштабі підприємства в цілому	БХФЗ, Галичфарм, Мікрофарм, Ейм, Стома, Львівдіалік
	5. Охорона довкілля та забезпечення достойних умов праці	Стома, Ейм, Львівдіалік

Продовження табл. 1

Етап програми	(Рекомендовані/Розроблені) Заходи	Підприємства
1	2	3
	6. Нарощування інтелектуального потенціалу. Стимулювання інтелектуальної активності працівників	БХФЗ, Галичфарм, Мікрофарм, Ейм, Стома, Львівдіалік
	7. Міжнародне співробітництво	БХФЗ, Галичфарм, Мікрофарм, Ейм, Стома, Львівдіалік
	8. Розширення ринків збуту	БХФЗ, Галичфарм, Мікрофарм, Ейм, Стома, Львівдіалік
	9. Наукова співпраця. Участь у формуванні «кластеру знань»	БХФЗ, Галичфарм, Мікрофарм, Ейм, Стома, Львівдіалік
	10. Нарощення обсягів виробництва, реалізації та частки ринку за рахунок нових продуктів. Збільшення прибутків	БХФЗ, Галичфарм, Мікрофарм, Ейм, Стома, Львівдіалік
	11. Соціальна відповідальність бізнесу	Мікрофарм, Ейм, Стома
	12. Вибір пріоритетів в асортименті продукції. Максимальне забезпечення потреб споживачів	БХФЗ, Галичфарм, Мікрофарм, Ейм, Стома, Львівдіалік
	13. Забезпечення необхідними ресурсами для належного функціонування процесів	БХФЗ, Галичфарм, Мікрофарм, Ейм, Стома, Львівдіалік
Етап II. Заходи, розраховані для здійснення у період з 2013 до 2020 року	1. Завершення приведення потужностей виробництва у відповідність до міжнародних стандартів.	БХФЗ, Галичфарм, Мікрофарм, Ейм, Стома, Львівдіалік
	2. Поглиблення міжнародного співробітництва.	БХФЗ, Галичфарм, Мікрофарм, Ейм, Стома, Львівдіалік
	3. Облаштування власної дослідницької бази.	БХФЗ, Галичфарм, Мікрофарм, Ейм, Стома, Львівдіалік
	4. Введення в продуктивний портфель компанії власних оригінальних препаратів (у співвідношенні 1—3 % оригінальних препаратів у загальній структурі продуктового портфеля).	БХФЗ, Галичфарм, Мікрофарм, Ейм, Стома, Львівдіалік

Закінчення табл. 1

Етап програми	(Рекомендовані/Розроблені) Заходи	Підприємства
1	2	3
	5. Вихід вітчизняної продукції на основні світові фармринки.	БХФЗ, Галичфарм, Мікрофарм, Ейм, Стома, Львівдіалік
	6. Соціальна відповідальність бізнесу.	Мікрофарм, Ейм, Стома, Львівдіалік
Етап III. Заходи, розраховані для здійснення у період з 2020 до 2030 року	1. Розширення частки оригінальних препаратів у продуктовому портфелі компанії.	БХФЗ, Галичфарм, Мікрофарм, Ейм, Стома, Львівдіалік
	2. Завершення комп'ютеризації в масштабах виробництва в цілому.	Мікрофарм, Ейм, Стома, Львівдіалік
	3. Забезпечення присутності вітчизняних лікарських засобів на всіх головних фармринках світу.	БХФЗ, Галичфарм, Мікрофарм, Ейм, Стома, Львівдіалік
	4. Інтеграція та участь у міжнародних науково-дослідницьких розробках.	БХФЗ, Галичфарм, Мікрофарм, Ейм, Стома, Львівдіалік
	5. Створення дочірніх підприємств у країнах далекого зарубіжжя.	БХФЗ, Галичфарм, Мікрофарм, Ейм, Стома, Львівдіалік

Хронологія етапності реалізації поставлених перед підприємствами завдань зумовлена першочерговістю тих чи інших заходів, наявними на певний момент часу ресурсами та очікуваним ефектом. Таким чином, головне завдання для всіх фармзаводів на першому етапі — закінчити гармонізацію виробництва з міжнародними стандартами якості. Очікуваний ефект від реалізації цього завдання — розширення ринків збуту, вихід вітчизняної продукції на світові ринки, завоювання більшої частки вітчизняного фармринку в сегменті лікарських засобів середньої та високої цінової категорії, відповідно збільшення прибутку компанії. Загалом, реалізація даного завдання має стратегічне значення і визначає весь подальший розвиток як окремих підприємств так і всієї галузі в цілому.

На другому етапі ми вважаємо ключовими завданнями виведення вітчизняними виробниками продукції власного виробницт-

ва на основні світові фармринки, а також зміцнення власної дослідницької бази і, як результат, зростання в продуктовому портфелі компанії власних оригінальних препаратів.

Ключове завдання третього етапу полягає в інтеграції та участі вітчизняних фармкомпаній у міжнародних науково-дослідницьких розробках.

Виконання розроблених у Програмі заходів обумовить не лише інноваційний розвиток окремих компаній, але й забезпечить стійкі конкурентні переваги вітчизняній фармгалузі, виведе її на світовий ринок.

Література

1. *Скібіцький О.М.* Інноваційний та інвестиційний менеджмент / Скібіцький О.М. — К.: Центр учбової літератури, 2009. — 408 с.
2. Провайдинг інновацій: Підручник / [Денисенко М.П., Гречан А.П., Гаман М.В. та ін.]; за ред. М.П. Денисенка. — К.: Видавничий дім «Професіонал», 2008. — 448 с.
3. *Павленко І.А.* Інноваційне підприємництво у трансформаційній економіці України: Монографія / Павленко І.А. — К.: КНЕУ, 2007. — 248 с.
4. *Ілляшенко С.М.* Управління інноваційним розвитком: проблеми, концепції, методи / Ілляшенко С.М. — Суми: ВТД «університетська книга», 2003. — 278 с.
5. *Микитюк П.П.* Інноваційна діяльність / П.П. Микитюк, Б.Г. Сенів. — К.: Центр учбової літератури, 2009. — 392 с.
6. Економіка й організація інноваційної діяльності: Підручник / [Волков О.І., Денисенко М.П., Гречан А.П. та ін.]; під ред. О.І. Волкова. — К.: ВД «Професіонал», 2004. — 960 с.
7. *Гальчинський А. С., Геєць В.М., Семиноженко В.П.* Інноваційна стратегія українських реформ / Гальчинський А. С., Геєць В.М., Семиноженко В.П. — К.: Знання України, 2002. — 326 с.
8. *Кузик Б.Н.* Стратегія інноваційного прорва / Кузик Б.Н., Яковець Ю.В. — М.: Економіка, 2004. — 632 с.

Стаття надійшла до редакції 26.09.2010.